

ТҰРАҚТЫЛЫҚТЫ САҚТАЙ ОТЫРЫП

Қазақстан 2017 | ЭКОНОМИКА | VIP-СҰХБАТ

ТВҮ Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің (ҚРҰБ) Төрағасы Данияр Ақышевпен отандық экономикадағы сын-қатерлер, долларсыздандыру және таяу жылдарда өсу байқалуы мүмкін секторлардағы ахуал жайлы әңгіме жүргізді.

ӨМІРБАЯНЫ

Данияр Ақышев - 1976 жылғы 25 мамырда дүниеге келді. 1996 жылы Қазақ мемлекеттік басқару академиясын экономист мамандығы (мамандану – банк ісін ұйымдастыру) бойынша үздік аяқтады. Еңбек жолын Орталық Азия қор биржасында маман ретінде бастады.

1996 – 2003 жылдар аралығындағы кезеңде ҚР Ұлттық Банкінің Зерттеулер және статистика департаментінде түрлі лауазымдарда жұмыс істеді, 2003 – 2007 жылдар аралығында осы бөлімшеге жетекшілік етті. 2007 жылғы тамызда ҚР Президентінің өкімімен ҚРҰБ Төрағасының орынбасары лауазымына тағайындалды. 2014 жылғы тамыздан бастап 2015 жылғы тамыз аралығында ҚР Президенті Әкімшілігінің Әлеуметтік-экономикалық мониторинг бөлімінің меңгерушісі лауазымын атқарды.

2015 жылғы тамыздан бастап қараша аралығында сондай-ақ ҚР Президенті көмекшісінің міндеттерін атқарушы болды. ҚР Президентінің 2015 жылғы 2 қарашадағы №109 Жарлығымен ҚР Ұлттық Банкінің Төрағасы болып тағайындалды.

Қазақстан экономикасында соңғы он жыл ішінде орын алған өзгерістерге Сіз қандай сипаттама берер едіңіз?

Қазақстан экономикасы дамуының бірнеше негізгі кезеңдері бар. Отандық және шетелдік капиталдың жоғары инвестициялық белсенділігіне және әлеуметтік-экономикалық реформаларды жүйелі жүргізуге байланысты 2000 жылдардың бірінші жартысында Қазақстан экономикасы жоғары қарқынмен (2000-2006 жылдары ІЖӨ-нің нақты өсуі орташа 10,3%-ды құрады) өсті. Алайда тез өсу экономиканың шикізат бағытын нығайтты және оның сыртқы күйзелістерден тәуелділігін күшейтті. 2008 жылғы дағдарыс кезінде экономиканың өсуі баяулады және 2009 жылы 1,2%-ды құрады. Экономиканың барлық секторларында дамудың баяулауы

байқалды, ол ішкі сұраныстың төмендеуімен және инвестициялардың қысқаруымен қатар жүрді. Осы кезеңде мемлекеттің экономиканы тұрақтандыру және қаржы секторын қолдау жөніндегі шаралары экономикалық өсуді қолдаудың негізгі көздері болды. 2010-2013 жылдардағы макроэкономикалық ахуал әлемдік экономиканың жандануы және қалпына келуі, қазақстандық экспорттың негізгі тауарлары бағасының және сұраныстың қайта өсуі нәтижесінде бірте-бірте тұрақтана бастады.

2014 жылдан бастап қазіргі кезге дейін Қазақстан экономикасы мұнай бағасының құлдырауынан, экспорттық кірістердің азаюынан және ұлттық валютаның құнсыздануынан айтарлықтай күйзелісті басынан кешірді. Ахуалдың бұдан былай нашарлауы геосаяси дағдарыстарға және Қазақстанның саудадағы әріптес елдерінің, атап айтқанда Ресей, ЕО елдері және Қытай экономикасы өсуінің баяулауына байланысты болды. 2016 жылғы 1-тоқсанда Қазақстанның нақты ІЖӨ-сі 2009 жылғы дағдарыстан кейін алғаш рет 0,1%-ға қысқарды. Сонымен бірге, үкімет экономиканы ынталандыру және оны әртараптандыру бойынша дағдарысқа қарсы мемлекеттік бағдарламалары шеңберінде қабылдаған шаралары күйзелістердің әсерін жоюға, елде жұмыспен қамтуды сақтап қалуға және экономиканың мұнай емес секторларын дамытуға ықпал етуге мүмкіндік берді. Ұлттық экономика министрлігінің алдын ала мәлімдеуі бойынша, 2016 жылы Қазақстан экономикасы 1%-ға өсті. Құрылыс, ауыл шаруашылығы, өңдеу өнеркәсібі, көлік сияқты салалар ІЖӨ-нің оң серпініне айтарлықтай үлес қосты. Оның үстіне, мемлекет тарапынан да, жеке сектор тарапынан да қаржыландырылатын негізгі капиталға инвестициялар өсуінің жоғары қарқыны сақталуда. Ішкі тұтыну серпіні халықтың және бизнестің жаңа экономикалық жағдайларға біртіндеп бейімделуін көрсетеді.

Жалпы алғанда, экономиканың біртіндеп қалпына келуі туралы айтуға болады, алайда бұл үрдіс тұрақсыз, және көбінесе сыртқы экономикалық жағдайларға байланысты болады.

Экономиканы долларсыздандыру жағдайы қалай дамып келеді?

2016 жылғы қаңтарда біздің статистика жеке тұлғалардың шетел валютасындағы депозиттерінің үлесі 80 % құрайтынын көрсетті: теңгеге ешкім сенген жоқ және адамдар өз жинақтарын долларға айырбастады. Бұл жағдайда монетарлық саясат тиімсіз болады және кредиттік желілер, сондай-ақ мемлекеттік бағалы қағаздар нарығы жұмыс істемеді. Теңгені ешкім бағаламады. Осы тұрғыдан ҚРҰБ теңгеге деген сенімді қалпына келтіру бойынша нақты шаралар қабылдай бастады. Бірінші кезекте біз теңгедегі депозиттер үшін ұсынылатын сыйақы мөлшерлемесін 10%-дан 14%-ға дейін кеңейттік және шетел валютасындағы депозиттер бойынша ұсынылатын сыйақы мөлшерлемесін 3%-дан 2%-ға дейін қысқарттық. Бағаның біртіндеп өсуіне байланысты мұнай нарығына деген сенім біршама артқаннан кейін теңге нығая бастады. 2016 жылғы қаңтардан бастап 2017 жылғы қаңтарға дейінгі кезеңде теңге 16%-ға қымбаттады. Халық жинақтарды сақтап қалудың ең қолайлы құралы ретінде теңгедегі депозиттерді таңдайды. Жалпы алғанда, 2016 жылғы қаңтарда шетел валютасындағы депозиттердің үлесі

70%, ал 2016 жылдың соңында – 55% құрады, және ұлттық валютадағы депозиттер 3,3 трлн. теңгеге өсіп, шетел валютасындағы депозиттер 1,1 трлн. теңгеге қысқарды, бұл долларлық баламада шамамен 3,2 млрд. құрайды. Біз басқа елдердің тәжірибесін талдап, жоғары долларлану деңгейі бар көптеген елдерге осындай нәтижеге қол жеткізу үшін көп жылдар қажет болғаны туралы қорытындыға келдік. Мысалы, Түркиядағы доллардағы депозиттердің 10 пайыздық тармаққа өзгеруі бес жыл бойы байқалды. Менің міндетім – доллармен номинирленген депозиттердің көлемін тарихи 40% деңгейге дейін қалпына келтіру.

Банк секторындағы шоғырландыру туралы не айта аласыз?

2014 жылы ІЖӨ көлемі долларлық көрсетуде шамамен 221 млрд. АҚШ доллары болды, ол 2016 жылы шамамен алғанда 133 млрд. АҚШ долл. қысқарды, және бұл небәрі екі жыл үшін 80 млрд. АҚШ долларынан астам біршама төмендеуді білдіреді. Бизнес қызметі үшін мүмкіндік біршама қысқарды, сондықтан біз қаржы секторындағы ғана емес, құрылыс, тау-кен өндіру өнеркәсібіндегі және экономиканың басқа салаларындағы шоғырландыру туралы айтамыз. Ахуал өзгерді және өткен он жылдықта табысты болған бизнес-модельдер енді жұмыс істемейді. Жеңіл ақша кезеңі аяқталды, сол себепті өтімділікті қамтамасыз ету үшін банктерге капиталға қосымша салымдар іздеу қажет. Егер ұйымда қаражат жоқ болса, менеджментті оңтайландыру және басқа шаралар негізінде шығындарды оңтайландыру және қысқарту бойынша кейбір әсерге қол жеткізу үшін олардың активтерін қосу және нарықты бөлу үшін кейбір нұсқаларды қарау қажет. Сондықтан банк секторын шоғырландыру сөзсіз болып табылады. Соған қарамастан мен тәуекелдерді төмендеткен болар едім, банк нарығының кейбір ойыншылары өздерінің нарықтағы ұстанымдарын сақтап қалу үшін жеке тұлғалардың депозиттерін тарту бойынша басқыншылық саясатты бастауы мүмкін. Осыған байланысты қаражатты орналастыру кезінде барынша ұқыпты болуды және осындай жағдайларда олардың сақталуын қамтамасыз етуді ұсынамын.

Сіз үшін ортамерзімді кезеңде отандық экономиканың даму болжамдары қандай, экономиканың қандай секторында барынша өсуді және одан әрі даму мүмкіндігін көресіз?

2017 жылы Қазақстан экономикасының өсуін Ұлттық Банк мұнай бағасының сценарийін бір баррель үшін 40 АҚШ долларымен іске асыру кезінде 1,5-2% деңгейде бағалап отыр.

Оң, бірақ әлі де әлсіз үрдіс, 2017-2018 жылдар экономиканың жаңа экономикалық ахуалдарға біртіндеп бейімделуін көрсетеді.

Экономика 2018 жылғы бірінші тоқсанға дейін өзінің әлеуеттік деңгейінен төмен жұмыс істейтін болады, бұл ішкі сұраныс тарапынан дефляциялық қысымды көрсетеді. Сыртқы сұраныс, күткендегідей, негізінен Еуропада және Ресейде экономикалық белсенділіктің жеделдеуі есебінен 2018 жылдың ортасына қарай

өзінің әлеуетіне қатысты оң аймақта болады, оның Қазақстанның экспортына оң ықпалы бар.

Мұнай секторынан басқа, елде ДЖӨ серпініне соңғы бірнеше жылда тұрақты үлесі бар басқа да салалар бар. Біршама әлеуеті бар салалардың арасында ауыл шаруашылығын және агроөнеркәсіп кешенін, атап айтқанда мал шаруашылығын, азық-түлік өнімдері өндірісін, жеңіл және тоқыма өнеркәсібін дамытуды бөліп атауға болады.

Сонымен қатар, Қазақстанның географиялық орналасуы көлік және логистикалық инфрақұрылымын жақсарту және елдің транзиттік әлеуетін дамыту үшін мүмкіндік жасайды. Осы салалардағы жобалар шетелдік инвестицияларды тартады, атап айтқанда Қытай, Ресей, Үндістан, Иран және басқалар сияқты стратегиялық әріптестерден тартады.

Қазіргі кезде Қазақстан Үкіметі нақты сектордың кәсіпорындарын бюджет қаражаты есебінен қаржыландыру арқылы экономиканың әлеуетті секторларын дамытуға, шағын және орта бизнесті қолдауға белсенді қатысады.

Сіз 2017 жылдан не күтесіз және Ұлттық Банктің басты назары қайда шоғырланады?

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ақша-кредит саясатын жүргізудің негізгі мақсаты баға тұрақтылығын қамтамасыз ету болып табылады. 2017 жылы Ұлттық Банк инфляция бойынша нысаналы дәлізді 6-8% мөлшерінде белгілейді.

Ұлттық Банктің 2017 жылғы негізгі міндеттері ақша-кредит саясатының құралдарын қайта қарау, сондай-ақ кредиттеуді қалпына келтіру үшін қолайлы жағдайлар жасау болып табылады.

Негізгі шаралар базалық пайыздық мөлшерлеменің рөлін күшейтуге бағытталады. Сонымен қатар, ақша-кредит саясатын жүргізу кезінде ақша нарығындағы пайданың жоспарланған нормасын нақтылау жөніндегі мәселе қаралады. Экономикадағы ақшаның балама құнын көрсету мақсатында ресми қайта қаржыландыру мөлшерлемесі базалық мөлшерлемеге теңестіріледі. Сонымен қатар, ең төменгі резервтік талаптардың тетігін жетілдіру бойынша шаралар қабылданады. Пайыздық мөлшерлемелер бойынша нарықтық күтулердің индикаторы болып табылатын кірістіліктің тәуекелсіз қисығын қалыптастыру бойынша жұмыс жалғастырылады.

Сонымен қатар, ҚРҰБ әртүрлі өтеу мерзімдері бар өзінің бағалы қағаздарын – ҚРҰБ ноттарын шығаруды жалғастырады. Ұлттық Банк қажет болған кезде қайталама нарықта мемлекеттік бағалы қағаздарды сатып алу және сату үшін өзінің мемлекеттік бағалы қағаздар портфелін пайдаланады.

Қысқамерзімді ноттармен және бағалы қағаздарды кері сата отырып сату бойынша аукционмен (кредиттік аукцион) қатар, Ұлттық Банк ашық нарықтағы операциялар ретінде депозиттік аукционды енгізуді жоспарлап отыр.

Ұлттық Банк сондай-ақ коммуникациялық саясатқа ерекше назар аударады. Біз ақша-кредит саясатының бағыттарына, базалық мөлшерлеме және Ұлттық Банктің басқа құралдары жөніндегі, сондай-ақ шешімдерді қабылдауға арналған негіздерді түсіндіру жөніндегі шешімдерді жариялауға қатысты ақпаратты ашып

көрсету бойынша жұмысты жалғастырамыз. Сонымен қатар, ҚРҰБ негізгі макроэкономикалық ауыспалылардың болжамдарын, талдама және статистикалық ақпаратты, сондай-ақ Ұлттық Банктегі зерттеу қызметінің нәтижелерін жариялауды жалғастырады.